

Dr hab. Józef Porayski-Pomsta  
Instytut Polonistyki Stosowanej UW

Ocena rozprawy doktorskiej mgr Justyny Żulewskiej  
nt. *Fluencja werbalna u chorych z uszkodzeniem prawej półkuli mózgu*  
napisanej pod moją opieką naukową  
w Instytucie Polonistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego

Pani mgr Justyna Żulewska – doktorantka Studiów Doktoranckich na Wydziale Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, neurologopeda w Szpitalu Grochowskim w Warszawie oraz pracownik naukowo-dydaktyczny w Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie podjęła trudny z punktu widzenia wiedzy językoznawczej problem fluencji werbalnej u chorych z uszkodzeniem prawej półkuli mózgu. Problem ten jest badany zasadniczo przez neuropsychologię. Jest on jednak także interesujący z punktu prowadzenia możliwości terapii logopedycznej, dlatego – mimo pewnych wahań – podjąłem się opieki nad nim.

Doktorantka w czasie projektowania i prowadzenia badań oraz opracowywania ich wyników była samodzielna, choć jednocześnie konsultowała ze mną wszystkie podejmowane przez siebie decyzje i przedstawiała je do zatwierdzenia.

Podjęty przez Doktorantkę problem jest ważny społecznie i zajmuje w terapii logopedycznej osób po udarze mózgu ważne miejsce. Jednocześnie trzeba powiedzieć, że kwestia zaburzeń językowych, spowodowanych uszkodzeniami prawej półkuli, jest dość słabo opracowana w literaturze przedmiotu, zarówno w polskiej, jak i światowej, co wynika z panującego do niedawna przekonania, że za funkcje językowe odpowiedzialna jest lewa półkula mózgu. Dzisiaj wiemy, że za funkcje mowy odpowiadają ośrodki zarówno w lewej, jak i prawej półkuli, przy czym ośrodki prawopółkulowe są nie tyle odpowiedzialne za system językowy, co za semantykę i pragmatykę zachowań językowokomunikacyjnych, co w konsekwencji sprawia, że chorzy po wylewach i udarach w prawopółkulowych, mają trudności w komunikowaniu się jasnym i logicznym (chaos wypowiedzi), mają także trudności w realizacji strategii wypowiedzi (zaburzenia w realizacji intencji wypowiedzi).

Doktorantka zebrała i przyswoiła bogatą literaturę przedmiotu (por. Bibliografia). Umiejętnie wykorzystwała tę literaturę na potrzeby swoich badań. Przy braku badań w tym zakresie o charakterze neurologopedycznym, można powiedzieć, że wykonała pracę godną

podziwu. Zdefiniowała, mianowicie, wykorzystując literaturę przedmiotu, czym jest fluencja słowna oraz opisała cele i metody badań fluencji słownej, a także uzasadniła potrzebę badań fluencji słownej na potrzeby terapii logopedycznej osób z afazją prawopółkulową.

Celem pracy było zbadanie fluencji werbalnej u pacjentów po uszkodzeniu prawej półkuli mózgu oraz porównanie poziomu wykonania zadania przez chorych ze zlateralizowanym ogniskiem niedokrwiennym i osoby zdrowe oraz odpowiedź na zasadnicze pytanie, jakie wyniki w zadaniach płynności słownej uzyskają osoby po udarze prawej półkuli mózgu w porównaniu z osobami nieobciążonymi neurologicznie oraz czy wykażą odmienne w porównaniu z osobami nieobciążonymi strategie wykonania testu. W związku z powyższym Doktorantka sformułowała następujące pytania badawcze: 1) Czy uszkodzenie prawej półkuli mózgu ma wpływ na wykonanie zadania fluencji werbalnej? 2) Jaki jest udział prawej półkuli mózgu w realizacji płynności słownej? 3) Czy istnieje różnica w poziomie wykonania zadania fluencji werbalnej przez osoby z uszkodzoną prawą półkulą mózgu w porównaniu z osobami nieobciążonymi neurologicznie?

Odpowiednio do wyżej sformułowanych celów badawczych Doktorantka wybrała metody badań. Mianowicie, wykorzystowała dwa rodzaje zadań fluencji werbalnej: literową (słowa rozpoczynające się na literę „p”) oraz semantyczną (słowa z kategorii „zwierzęta” i „owoce”). Zadaniem badanych było wymienianie w czasie jednej minuty jak największej liczby wyrazów w zakresie fluencji literowej i semantycznej według precyzyjnie zaprezentowanej badanym instrukcji.

Badania zostały przeprowadzone w Szpitalu Grochowskim w Warszawie na próbie 102 osób (51 osób grupa kliniczna, osoby po udarze niedokrwiennym prawej półkuli) 51 – grupa kontrolna; o zróżnicowanej lokalizacji uszkodzenia i zróżnicowanym wykształceniu; szczegółowy opis Doktorantka przedstawiła w pracy). Badanie wykonano przed upływem dwóch miesięcy od wystąpienia udaru mózgu. Z badanej grupy wykluczono chorych z wieloogniskowymi lub przebytymi wcześniej zmianami naczyniopochodnymi mózgowia, z upośledzeniem funkcji poznawczych, z objawami psychiatrycznymi, zaburzeniami nastroju, afazją, dyzartrią oraz z uzależnieniami od substancji psychoaktywnych.

Zanim pacjenci z uszkodzoną prawą półkulą mózgu zostali dopuszczeni do badania fluencji werbalnej zostali poddani ocenie przez następujące testy: *Bostoński test nazywania* (*Boston Test Naming* – BNT) – wersja skrócona; *Geriatryczna skala depresji* (*Geriatric Depression Scale* – GDS) – pełna wersja; *Krótką skalę oceny stanu psychicznego* (*Mini-Mental State Examination* – MMSE). Testy te miały wykluczyć z badań pacjentów, u których obserwuje się zakłócenia pamięci słownej, depresji lub otępienia.

W analizie wyników badań uwzględniono następujące wskaźniki: 1) liczbę poprawnie podanych słów; 2) liczbę błędów; 3) liczbę klasterów, czyli słów powiązanych semantycznie i/lub brzmieniowo; 4) liczbę przełączeń, czyli przejść od jednego klasteru do następnego; 5) rozmiar klasterów, czyli sumę liczby słów w każdym klasterze minus jeden, podzieloną przez liczbę klasterów (szczegółowy opis przyjętych kryteriów analizy materiału badawczego znajdujemy w pracy).

Wyniki wykonania poszczególnych zadań Autorka opracowała dla obu badanych grup i poddała analizie porównawczej. W konsekwencji stwierdziła, wykorzystując poprawnie metody statystyczne, nieistotne statystycznie różnice pomiędzy grupą badawczą a grupą kontrolną w zakresie wykonania poszczególnych zadań. Jednocześnie wykazała na podstawie analizy jakościowej wykonanych zadań, że występują znaczne różnice w zakresie jakości wykonania poszczególnych badań przez osoby z uszkodzoną prawą półkulą i bez uszkodzenia, tj. osoby z afazją lewopółkulową popełniają większą liczbę błędów oraz mają trudności w realizacji strategii wykonywania poszczególnych zadań. Doktorantka dobrze przedstawiła te różnice jakościowe w dyskusji wyników analizy oraz we wnioskach końcowych pracy.

Konkludując, stwierdzam, że rozprawa doktorska mgr Justyny Żulewskiej *Fluencja werbalna u chorych z uszkodzeniem prawej półkuli mózgu* spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim. Doktorantka starannie zaplanowała i przeprowadziła, opierając się na dobrze dobranej literaturze przedmiotu angielsko- i polskojęzycznej, badania kliniczne na starannie dobranej próbie badawczej. Rzetelnie i poprawnie przeanalizowała według wcześniej przyjętych kryteriów i metod analizy wyniki badań oraz sformułowała odpowiadające tym wynikom wnioski. Praca na gruncie neurologopedii jest nowatorska i ważna. W związku z powyższym wnoszę, aby Rada Wydziału Polonistyki skierowała ją do oceny recenzentów zewnętrznych.

Warszawa, dnia 28 maja 2015 roku